

Yayın Geliş Tarihi: 02.11.2023
Yayına Kabul Tarihi: 08.01.2024
Online Yayın Tarihi: 15.03.2024
<http://dx.doi.org/10.16953/deusosbil.1384963>

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Cilt: 26, Sayı: 1, Yıl: 2024, Sayfa: 321-339
E-ISSN: 1308-0911

Araştırma Makalesi

Xİ JİNPİNG DÖNEMİ ÇİN'İN LATİN AMERİKA POLİTİKASI

Fazlı DOĞAN*

Nabire NABIJİANG**

Öz¹

Bu çalışmada Xi Jinping dönemi Çin'in Latin Amerika politikası Karayipler ve Orta Amerika bölgesini de kapsayacak şekilde "Çin-LAC ilişkileri" kavramsallaştırması üzerinden değerlendirilmektedir. Genel yaklaşım olarak bölgedeki ülkelerle tek tek ilişkisini tartışmak yerine Çin'in genel yaklaşımı ve öncelikleri üzerinden bir değerlendirme yapılmaktadır. Çin'de dış politika yapımında Çin Komünist Partisi'nin (ÇKP) belirleyici bir rolü olduğu kabul edilir. Bu bakımdan kolektif liderlik de ÇKP'yi yöneten az sayıdaki önemli kişiye işaret eden bir anlayış olarak kabul edilir. Bu yüzden ÇKP içindeki fraksiyonlar gibi konular göz ardı edilip liderlik üzerinden analizler yapılmıştır. Çin-LAC ilişkilerinin seyri, güçlü tarihsel bağları olmasa da 1990'lar özellikle de 2000'li yıllarda, bir sıçrama olarak nitelendirilebilir. Bütüncül ve kapsamlı bir yaklaşım geliştirilmesi ise Xi döneminde gerçekleşmiştir. Çin dış politikasında sıkça kullanılan program ve retorikler LAC ile ilişkilere de uyarlanmıştır. Gerek harmonik dünya politikası gerekse de Kuşak ve Yol İnişiyatifi (BRI) olsun kısa sürede Çin-LAC ilişkilerinin merkezine yerleşmiştir. Bu çalışmanın konuya ilişkin kısmi stratejik kapsam ve ticari-ekonomik kapsam bakımından iki boyutta ele alınmıştır. Çin'in LAC bölgesindeki etkinliği ve yükselişi ile Çin-ABD ilişkileri arasında bir bağlantı kurulmaktadır. Her iki ilişkinin niteliği birbirini derinden etkileme kapasitesine sahiptir. Bu çalışmanın alana ilişkin Türkçe literatüre katkı sunması umulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: BRI, Harmonik Dünya, Karşılıklı Fayda, Üçüncü Dünya Politikası, Kolektif Liderlik.

Bu makale için önerilen kaynak gösterimi (APA 6. Sürüm):

Doğan, F. & Nabijiang, N. (2024). Xi Jinping Dönemi Çin'in Latin Amerika Politikası. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26 (1), 321-339.

*Doçent Doktor, Selçuk Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, ORCID: 0000-0003-3221-7944, fdogan@selcuk.edu.tr; fazli07@gamil.com.

**Doktora Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, ORCID: 0000-0003-0718-1978, nebirenebican@gmail.com.

¹ Bu makale etik kurul onayı gerektirmemektedir.

CHINA'S LATIN AMERICA POLICY IN THE XI JINPING ERA

Abstract

In this study, China's Latin America policy during the Xi Jinping period is evaluated through the conceptualization of "China-LAC relations", including the Caribbean and Central America region. As a general approach the study, instead of discussing China's relationship with the countries in the region one by one, it is focused on China's general approach and priorities. It is accepted that the Chinese Communist Party (CCP) has a decisive role in foreign policy making and establishments in China. In this respect, collective leadership (in CCP) is also considered an understanding that refers to the few important people who lead the CCP and the country. Therefore, issues such as factions within the CCP were ignored and analyzes were made on leadership. The course of Sino-LAC relations, despite not having strong historical ties, can be described as a leap forward in the 1990s, especially in the 2000s. The development of a holistic and comprehensive approach to LAC took place during the Xi period. Programs and rhetoric frequently used in Chinese foreign policy have also been adapted to relations with the LAC. Whether it's the harmonious world policy or the Belt and Road Initiative (BRI), all of them quickly settled at the center of China-LAC relations. The relevant part of this study is handled in two dimensions in terms of strategic scope and commercial-economic scope. An interconnection is established between China's activity and rise in the LAC region and China-US relations. The nature of both relationships has the capacity to affect each other deeply. It is expected that this study will contribute to Turkish literature in the field.

Keywords: *BRI, Harmonious World, Mutual Benefits, Third World policy, Collective Leadership.*

GİRİŞ

Bu çalışmada Çin'in beşinci lideri olan Xi Jinping döneminde Çin'in Latin Amerika politikası analiz edilmektedir. Çalışmada, literatürde yaygın kullanımına da uyumlu olacak şekilde Latin Amerika ve Karayipler bir bütün olarak görülüp "LAC" şeklinde kısaltılmış ve Çin'in bölge ile ilişkileri Çin-LAC ilişkileri olarak ifade edilmiştir. Xi dönemi Çin'deki beşinci liderlik değişimi ile 2012'de başlamıştır. Ancak Çin dış politikasında (ÇDP), ülkede yaşanan liderlik değişimi, Çin Komünist Partisi'nin (ÇKP) sistemin müesses nizamını oluşturduğu gerçeğinden hareketle, otomatik olarak bir değişiklik olduğu anlamına gelmemektedir. Dolayısı ile ÇDP analiz edilirken dikkate alınması gereken konuların başında, ÇDP'nin iki boyutlu olduğu ve dönem ve liderlerden bağımsız olarak süreklilik özelliğinin öne çıktığı gerçeği gelmektedir. Bu iki boyut sosyal ve strateji olarak karşımıza çıkar. Sosyal boyut Çin'in dış ilişkilerinin içerdeki toplumsal, ekonomik ve politik yapıdan/değişimlerden doğrudan etkilenmesine işaret etmektedir. Stratejik boyut veya ilişkiler ise Çin'in bölgesel ve küresel güç dengeleri ile de ilişkilendirilen ulusal güvenlik çıkarlarını anlatmaktadır. Bu iki boyut da birbirleri ile ilişkili ve bağımlıdır. Aynı şekilde ÇDP'nin ani kopuş veya değişimlerden ziyade bir süreklilik arz ettiği de dikkate alınmalıdır. Özellikle büyük güç rütbesi elde etmek; sınır sorunları ve toprak bütünlüğü meselelerini çözmek; askerî, kültürel ve ekonomik bağımsızlığını

korumak ve ekonomik kalkınma ve sosyalist toplumun inşa edilmesi için bir dış çevre oluşturmak gibi öncelikler süreklilik arz etmektedir (Eder, 2014; Liqun 2010). Bu bakımdan, bu çalışmada, Xi Jinping dönemi 2012 sonrasına tekabül etse de 2000’li yıllar üzerinden bir değerlendirme yapılması çalışmadan umulan katkıyı ve özgün değeri daha iyi sağlayacaktır.

Xi, "stratejik düşünceyi güçlendirme" vurgusu yaparak bir dizi stratejik kavram ortaya koymuştur, bunlar arasında "insanlık kader ortaklığı" ve "İpek Yolu Ekonomik Kuşağı" gibi kavramlar yer almaktadır. Bu stratejik fikirler, Çin-LAC ilişkilerinin stratejik ve öncü rolünü vurgulamaktadır. Bu sayede "gelişim inşa etme" sloganı ile Çin-LAC ilişkileri yeni bir gelişim aşamasına girmiştir (赵 & 谏, 2017). Xi’nin ilk yılı olarak da görülebilecek olan 2013 yılı, özellikle de Çinli yazarlar tarafından, ÇDP için sadece “başarılı bir başlangıç yılı” değil aynı zamanda "yenilikçi bir yıl" ve "bereketli bir yıl" olarak da değerlendirilmektedir (毅, 2013).

Xi döneminin en öne çıkan başlığı hiç şüphe yok ki “Kuşak ve Yol İnisiyatifi” (BRI) olarak önümüze çıkar. Hatta BRI, ÇDP’deki her konuya entegre edilen bir başlık haline gelmiştir. Dolayısıyla BRI, Çin-LAC ilişkileri bakımından da önemli bir değişken olarak görülmektedir. BRI en azından Çinlilerin kendi söylemleri ile "kalkınma" ve "barış" olmak üzere iki temel tema üzerine inşa edilmiştir. Aynı zamanda, Çin’in dış politikasına yeni bir içerik sunmaktadır. Ayrıca diğer ülkelerin iç işlerine saygıyı öncelik olarak benimseyen ve ülkeler arasında karşılıklı saygı temelinde yürüyen bir yaklaşımı vurgulamaktadır. Bu girişimin uygulanmasında, "Marshall Planı" gibi ABD’nin öncülüğünde yürütülen ekonomik yardım projelerinden farklılıklar bulunmaktadır. İlk olarak, BRI açık bir girişimdir ve diğer ülkeler gönüllü olarak katılmakta ve ek olarak stratejik bir düşman belirlememektedir. İkinci olarak, Çin bu girişimde ekonomik kalkınmayı merkeze almakta ve ideoloji veya güvenlik gibi ek şartlar koymamaktadır. Üçüncü olarak, bu iş birliği ekonomik politikalara müdahale etmek için krediye dayalı koşullar kullanmamakta, Çin’in barışçıl kalkınma modelini yaymayı hedeflemektedir ve yerel toplumun gerçek ve sürdürülebilir şekilde faydalanmasını sağlamaktadır. Son olarak, "kuşak yol" ülkeleri eşitlik ve kurallara saygı temelinde anlaşmazlıkları müzakere yoluyla çözme (金 & 金, 2018: 1-8) iradesi vurgulanmaktadır.

Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Çin-LAC ilişkilerini etkileyen temel faktörler üzerinde durulmaktadır. Aslında burada ele alınan konular genel olarak ÇDP’yi de etkileyen unsurlar olarak görülebilir. Xi dönemi bağlamında Çin’in müesses nizamını temsil eden ÇKP’nin ağırlığı, dış ve iç politika ayrımının veya ideolojinin Çin’deki anlamı, üçüncü dünya politikası ve ABD ile ilişkiler gibi konular özet olarak ve ana hatlarıyla ele alınmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde Çin-LAC ilişkilerinin tarihsel gelişimi incelenmektedir. Bu başlıkta 2000’li yıllara kadar olan dönemdeki temel gelişmeler ve önemli dönüm noktaları vurgulanmaktadır. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise Xi dönemine özellikle odaklanarak Çin-LAC ilişkilerinin içeriği ve kapsamı tartışılmaktadır.

ÇİN-LAC İLİŞKİLERİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

ÇKP ve özellikle de Mao sonrası ÇKP içinde kabul edilen kolektif liderlik (Saich, 2004: 91-119), hiç kuşkusuz, ÇDP'yi etkileyen veya belirleyen en temel değişken olarak kabul edilebilir. ÇKP ise liderlikler üzerinden analiz edilebilmektedir ki bu bağlamda beş liderlik değişimi (苏, 2017) yaşanmıştır. Komünist devrim sonrası (ÇHC kurulduktan sonrası) Çin tarihi için genel bir dönemsel sınıflama yapılacak olsaydı bu, *Mao dönemi ve Mao sonrası dönem* olurdu. Mao dönemi ideolojik ağırlığın olduğu dönem, ondan sonra gelen Deng Xiaoping, Jiang Zemin, Hu Jintao ve beşinci jenerasyon olan Xi Jinping dönemi ideolojinin ikincil ve ülke çıkarlarının dış politikada daha etkin olduğu süreç olarak görülmektedir. ÇDP için Harmoni politikasının söylem ve pratiğe döküldüğü son iki liderliği birlikte değerlendirmek de yaygındır (夏, 2020). Dönemsel sınıflama ne olursa olsun ÇKP her türlü analizin merkezini oluşturmaktadır. Dolayısı ile ÇKP'nin yapısı ve ÇDP arasında bütüncül bir ilişki söz konusudur. Ülkeyi ve partiyi Kolektif Liderlik yönetmektedir.

ÇKP; Ulusal Parti Kongresi, Genel Sekreterlik, Merkezî Komite, Politbüro ve Daimî Komite şeklinde teşkilatlanmıştır. Politbüro Daimi Komitesi kolektif liderliğin vücut bulduğu yapı olarak (Liu, 2009: 105-125; Pieke, 2009) Çin'e dair her şeyi belirlemektedir. Kolektif liderlik veya genel anlamda Çin'i yönetenlerin demokratik ülkelerde olduğu gibi bir seçim baskısı ile karşılaşmadıkları için dış politikada karar alma ve uygulama sürecinde mümkün olan en ileri düzeyde pragmatist davrandığı kabul edilmektedir (Hao & Hou, 2009: 136-141).

Çin-LAC ilişkilerini etkileyen önemli konulardan birisi de başlangıçta ideolojik yönü güçlü olsa da İki Kamp politikası (Liqun, 2010) ve ABD ve SSCB'ye karşı bir birleşik cephe öngören Üçüncü Dünya Politikası (Yu, 1977: 1036-1048; Wang, 2000: 478-48; 中华人民共和国外交部, 2020) olarak ele alınabilir. Özellikle de Bandung Konferansı sonrasında üçüncü dünya ile başlatılan diplomatik ilişkiler ÇDP için önemli bir çıkış yolu sunmuştur (Chou, 1955: 137-157). 1953 yılında Çin'in kabul ettiği ve ÇDP için en önemli retoriklerden birisi haline gelen ve günümüzde de her türlü dış politika için katalizör olarak kabul edilen "Barış içinde bir arada Yaşamın Beş Prensipleri"¹ anayasal olarak da rehber olarak kabul görmektedir (Deng, 1998: 308-329; 辛, 2020). Çin-LAC ilişkilerinde bu prensipler, en azından söylem düzeyinde, başlangıç zemini olarak ele alınmaktadır.

² "Barış İçinde Birlikte Yaşamın Beş Prensipleri" 1950'li yılların başında Çin hükümeti tarafından özellikle komşu bağımsız uluslarla ilişkileri geliştirmek amacıyla ortaya konulan beş temel dış politika ilkesidir. İlkelerin ifadesi bir süreliğine dikkatlice düşünüldükten sonra son olarak şu şekilde belirlenmiştir: birbirlerinin egemenliği ve toprak bütünlüğüne saygı göstermek; saldırmazlık; birbirlerinin iç işlerine karışmamak; eşitlik ve karşılıklı yarar; barışçıl birlikte yaşama.

Çin'in hızlı büyümesi ve buna mukabil ihtiyaç duyduğu enerji kaynakları, hammadde ve pazar arayışı Çin-LAC ilişkilerinin gelişiminde çarpan etkisi yapmıştır. Çin, gerek Afrika (Bräutigam, 2003: 448) ve gerekse de LAC bölgesinde (陶, 2008: 6) 2008 sonrası kendi ekonomik pozisyonunu/başarısını bir model olarak sunarak etkinliğini arttırmış ve iki bölgenin de kalkınmasına destek olmuştur. Kapitalist dünyanın karşılaştığı ekonomik/finansal krizlere karşı Çin modelinin yani devletin müdahaleci olduğu ekonomik sistemin meşruiyetinin artması da Çin'in imaj ve ticari/ekonomik olarak LAC bölgesine nüfuz etmesine kolaylaştırmaktadır.

Çin'in önemli iç ve dış politik hedeflerinden birisi Tek Çin prensibini kabul etmiş dost ülke edinmek ve sayısını arttırmaktır. Tek Çin Politikası (中国政府网, 2020) olarak adlandırılan bu anlayış Çin'in ABD ile ilişkilerinden iç politikadaki azınlık politikası ve insan hakları anlayışına kadar her alanda etkin olmakta ve diğer iç-dış politika konularına da içselleştirilmektedir. Çin'in toprak bütünlüğü, ekonomik birliği, etnik azınlık farklılıklarına takılmadan sosyal-ekonomik-ulusal bütünlüğünü de anlatan Tek Çin prensibi LAC ile ilişkilerde de stratejik bir anlam kazanmaktadır. Çoğunlukla Tayvan meselesine indirgenen Tek Çin ilkesi (Sung, 2005: 1-17) konusunda Çin'in LAC ile ilişkilerde kendi tezini destekleyen ve Tayvan'ı izole etmeye destek olan ülkelere daha kolay kredi ve yatırım yaptığı da vakadır.

Hem Tek Çin politikası ile hem de ABD ve dolayısı ile dünyanın geri kalanı ile ilişkilerinin gelişimini anlatan Çin'in dünya ile entegrasyon politikası da LAC ile ilişkilerini doğrudan etkilemektedir. ABD ile diplomatik ilişkilerin (Brown, 1976: 3-23) başladığı 1970'ler aynı zamanda Çin'in BM Güvenlik Konseyi üyesi sıfatını aldığı ve diğer uluslararası örgütlere hızla üye olmaya başladığı dönem bu entegrasyon dönemini ifade eder. ABD'nin de desteği ile ticari anlamda Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) üyeliğinin 2001 yılında gerçekleşmiş (Sally, 2006: 179-210) olması aslında Çin'in izolasyondan ne kadar geç kurtulduğunu da gösterir.

Çin-ABD ilişkileri Çin-LAC ilişkilerindeki belki de en önemli değişken olarak ele alınabilir. Zira ikisi arasında bölge üzerinde ciddi bir rekabet olduğu kabul edilmektedir. ABD ile Çin arasında resmî ilişkiler 1972'de başlamış; ABD, 1993'te Çin'e en çok kayırlan ülke statüsü vermiş ve Çin'in yükselişinde bir bakıma en önemli etken olmuştur (Dittmer, 2007: 527). Çin-ABD ilişkileri geliştikçe ÇDP'deki ideolojik ağırlık azalmıştır (O'Leary, 1979: 49-67). Çin'in hızlı yükselişi Ticaret savaşları (Chong & Li, 2019: 2; Kapustina vd, 2020: 1-2) gibi konuları da öne çıkarsa da ABD ile ticaret hacmi ABD'nin Çin'in en büyük müşterisi (Mann, 2013: 927-945) olduğu gerçeğini değiştirmemiştir. LAC üzerinde rekabet konusunda genel bir eğilim olarak Amerikan ağırlığının veya hegemonik etkisinin azaldığı (Fernandes, 2006; Sanchez, 2002: 57-89) yerini Çin'in almaya başladığı dile getirilmektedir.

Hem ÇKP etkisi hem de Çin'in stratejik önceliklerini güncellemesi anlamında *harmoni politikası* da ÇDP analiz edilirken dikkate alınmalıdır. ÇKP üstünlüğü Tiananmen vakasında ciddi şekilde test edilmiş ve tekrar sadakat sorunu

olmaması için Konfüçyüs yeniden keşfedilmiş ve onun üzerinden Harmoni Politikası geliştirilmiştir (Benedikter & Nowotny, 2014: 27-44). BRI veya ipek yolu (海, 2017) projesi bir bakıma harmoni politikasının bir uygulaması olarak görülebilir. Xi dönemini Çin'in dış politikada daha girişken olduğu dönem olarak görmek de mümkündür. Dolayısı ile hem harmoni söylemi hem de proaktif dış politika anlayışı ile LAC bölgesinde daha girişken bir dönem söz konusudur (Men & Tsang, 2016: 12). Xi başta BRI olmak üzere LAC ve diğer bölgelerle ilişkilerinde dünya düzeninin adil olmadığı ve uyumlu bir dünya için daha çok çalışılması (Benedikter, 2014: 97), Çin tarzının (张, 2012: 87) daha etkin kılınması gerektiğini sürekli vurgulamaktadır.

ÇİN-LAC İLİŞKİLERİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Bu başlık altında belirtilmesi gereken ilk detay Çin-LAC ilişkilerinin 1990'lar ve hatta 2000'li yıllarda anlamlı bir zemine oturmaya başladığı gerçeğidir. Kaldı ki ÇHC'yi 1970'lere kadar SSCB ve bazı Afrika devletleri dışında diplomatik olarak tanıyan devlet de yoktu. Mao'nun İki Kamp ve Üçüncü Dünya Politikası aslında Afrika ve LAC bölgesinde sömürülmüş ve sömürülmekte olan halklar/devletlerle ortak cephe oluşturma gayretine işaret eder. Mao döneminde bir ideolojik taassup olarak da görülebilecek tarzda bölge ülkelerinin kendi koşulları, özgün tecrübeleri ve farklı ihtiyaçları göz ardı edilerek bir yaklaşım geliştirilmiştir. Oysa Çin'in daha kendi izolasyonunu aşacak veya LAC ve Afrika'daki temel ihtiyaçları tespit etse bile bunlara cevap verecek gücü yoktu. Mao sonrası dönemde ise ekonomi-ticaret ve diplomatik ilişkilerin tesis edilmesine öncelik verilmiştir.

1949 sonrası Çin'in temel amacı ve adımları zamanla bir çeşit küresel düzeni revize etme gayreti (Holslag, 2008: 325-352) olarak ele alınsa da nihayetinde yeni pazarlar ve kendi stratejik hedefleri için dostlarını çoğaltması üzerinden okunabilir. Daha da ötesi başlangıçta içerde yeni kurulan siyasi rejimin konsolidasyonunun öne alındığı da söylenebilir. Dolayısı ile 1950'lerin ortalarına kadar Çin-LAC ilişkilerinin komünist partilerin delegasyonları arasındaki ilişkiler ve ziyaretler (沙 & 杨, 1983: 30) düzeyinde kaldığı görülmektedir. Bandung Konferansı sonrası Çin için açılan yeni yolun da katkısı ile LAC ile ilişkilerde de gelişmeler yaşanmıştır. İlk kurumsal mekanizma olarak 1960 yılında kurulan "Çin-Latin Amerika Dostluk Kurumu" üzerinden ilişkiler geliştirilmeye çalışılmıştır (Zhang & Xie, 2019: 208-2013).

1960 yılında Çin'i diplomatik olarak tanıyan ilk LAC ülkesi Küba olmuştur. Şili ile 1952 yılında bölge ile yapılan ilk ticari anlaşma imzalanırsa da Şili'nin Diplomatik tanınması 1970 yılında gerçekleşmiştir. BM Güvenlik Konseyi daimi üyesi unvanını aldıktan sonra ise, özellikle de 1980'lerde, LAC bölgesi ile diplomatik ilişkiler hızla tesis edilmiştir (Cheng, 2006: 500-501). Görüldüğü gibi Çin-LAC ilişkilerinde 1990 öncesinde önemli denebilecek gelişmeler söz konusu değildir. Hatta günümüzde bile hâlâ tam diplomatik ilişkinin kurulmadığı örnekler söz konudur.

Tayvan konusu Çin-LAC ilişkilerinin tarihsel gelişiminde önemli değişkenlerden biridir. Zira Tek Çin prensibi ve Tayvan'ın olası bağımsızlık talebi konusunda LAC üzerinde para diplomasisi yoluyla Çin ve Tayvan arasında bir rekabet vardır. Dolayısı ile ilişkilerde hangi ülkenin kredi ve parasal kaynaklar sağladığı veya bunun etkinliği (Ellis, 2014: 42-44) LAC ülkeleri için önemli olmaktadır. 2011'de kurulan CELAC (Latin Amerika ve Karayip Devletleri Topluluğu) üzerinden ilişkileri bütüncül olarak geliştirmek için 2014'te Çin-CELAC Forumu hayata geçmiştir (Cheng, 2017: 535-538). Bu Forum, Çin-LAC ilişkilerinin en önemli kurumsal mekanizması haline gelmiş ve toplantılarında atılacak adımlar özellikle de iş birliği yapılacak alanlar planlanıp Çin-LAC ilişkilerinin her yönüyle geliştirilmesi (Harris & Arias, 2016: 517-522) için çalışmaktadır.

2019 verileri ile Çin, LAC ülkelerinden 24'ü ile diplomatik ilişkilerini kurabilmiştir (崔, 2019: 95-103). Uzun bir tarihî geçmiş analizine gerek olmadan Çin-LAC ilişkileri ele alınabilir. Zira Maele'ye (2017: 35-60) göre, Çin-LAC ilişkileri ekonomik aşama, yumuşak güç aşaması ve kapsamlı aşama diye üç döneme ayrılabilir. Bu aşamalar, ticari ve ekonomik ilişkilerin yoğunlaştığı, barışçıl yükselişe vurgu yapılan ve Xi dönemindeki proaktif süreci işaret eden 2000'li yıllardadır. Çin'in DTÖ üyesi olması ile Çin-LAC ilişkileri, özellikle de ekonomik-ticari ilişkileri, "sıçrama" olarak ele alınabilecek şekilde hızlı bir gelişme kaydetmiştir. Tabii ki bu sıçrama ile ilişkilerin gelişimi ve gündemi sadece siyasi ve ekonomik ilişkilerle sınırlı kalmamış aynı zamanda siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel, uluslararası iş birliği, güvenlik gibi alanlar da kapsamlı bir şekilde gelişmeye devam etmektedir(谌, 2019: 23).

ÇİN-LAC İLİŞKİLERİNİN TEMEL GÜNDEMLERİ

Bu başlık altında Çin-LAC ilişkilerinin temel gündemleri iki boyutta ele alınsa da bu bölümün giriş kısmında kısaca belirtildiği üzere, ÇDP'deki gündemleri ekonomi veya strateji öncelikli olarak ayırmanın derin anlamları yoktur. Zira ÇDP analiz edilirken Çin'in devlet destekli iş dünyasının gidip bir başka ülkede yatırım yapması ile diplomatik misyonların faaliyetleri arasında büyük farklılıkların olmadığı söylenebilir. Dolayısı ile farklı boyutlar veya ilişkileri sosyal, ekonomik, güvenlik gibi ayrımları ÇDP analizinde bir çeşit iş bölümü ve ÇDP'nin çalışmasını kolaylaştırıcı metotlar olarak görmek anlamlı olabilir. Zaten Xi döneminde "1+3+6" inisiyatifi adı ile Çin-LAC ilişkilerinin kapsamlı evresi (Maele, 2017: 35-60) tatbik edilmeye başlanmıştır. Söz konusu "1+3+6" inisiyatifindeki rakamlar; 1 plana, 3 ticaret, yatırım ve finansal iş birliğine, 6 ise enerji ve kaynaklar, altyapı inşası, tarım, imalat, bilimsel ve teknik yenilik ve bilgi teknolojileri şeklindeki öncelikli alanlara işaret etmektedir.

Çin-LAC İlişkilerinin Ekonomik-Ticari Boyutu

Çin-LAC ilişkilerinde 2000'li yıllarda giderek artan ekonomik-ticari bağlantılar ve dolayısı ile bir karşılıklı bağımlılık ortaya çıkmaktadır (Vadell, 2019: 111). Çin kendisini bir başarıyan ve model ülke olarak sunmakta ve bu, bölgede bir

karşılık bulmaktadır. Çin'in küresel ticaretten aldığı payın artışı ve LAC ile ilişkilerinin gelişimi arasında korelasyonlar kurulabilir. Ancak yine de Çin bütün LAC ülkeleri ile aynı derecede ilişki geliştirebilmiş değildir. Brezilya, Arjantin, Şili ve Ekvador Çin-LAC ilişkilerinin en etkili olduğu ülkeler olarak görülebilir. Özellikle Brezilya diğerlerinden gerek BRICS oluşumu gerekse potansiyel olarak LAC içindeki en önemli partner olarak öne çıkması (Christensen & Becard, 2016) dolayısı ile özel bir konumdadır. Çin, Üçüncü Dünya Politikasının güncel yansıması olarak küresel güneyi, üretim gücü ve ihracat odaklı yükselme için temel olarak görmektedir. Çin lehine bir ticaret açığı küresel güney için de geçerlidir. Kazan-kazan ilişkisi şeklinde anlatılsa da bu açığın bazı negatif etkileri de dikkate alınmalıdır. Dolayısı ile LAC ülkelerindeki sürdürülebilir kazanç ilişkisi için Çin tercihli krediler ve altyapı yatırımlarını gittikçe arttırmaktadır (Wadell, 2019: 111-116). Xi döneminin başında Çin sürdürülebilir ve akılcı büyüme gibi nosyonlarla bilinçli olarak büyüme hedeflerini aşağı çekmiş ve çevreci kalkınmaya ağırlık vermeye başlamıştır. Bu anlayış değişikliğinin kısa süredeki etkisi LAC ülkelerindeki ihraç ürünlerinden elde edilen kârlılığın düşmesi olmuştur. Çin bahsi geçen yatırımlarla bu ticari daralmada LAC ülkelerini destekleme (Harris & Arias, 2016: 513-516) yoluna gitmiştir. Bu bağlamda Xi'nin 2013'teki Kosta Rika ve Meksika ziyareti ve Çin-LAC arasındaki ticaret hacminin artışına dair veriler sembolik olarak işlenmektedir (Feng vd, 2018: 93).

Günümüzde Çin-Brezilya ilişkilerinin bir bakıma Çin-LAC ilişkilerinin kalbini oluşturduğu söylenebilir. Xi'nin daveti üzerine Brezilya Devlet Başkanı Luiz Inácio Lula da Silva, 12-15 Nisan 2023 tarihleri arasında Çin'e resmî bir ziyaret gerçekleştirmiştir. İki taraf siyasi güveni daha da derinleştirme, işbirliğini genişletme, geleneksel dostluğu güçlendirme ve uluslararası ve bölgesel konularda stratejik iletişimi ve koordinasyonu güçlendirme konusunda anlaşmaya varmıştır. Xi, Çin-Brezilya ilişkilerini "gelişmekte olan büyük ülkeler arasındaki bir model ilişki" olarak tanımlayarak ikili ilişkilere verdiği değeri göstermiştir. Bu değer bir yansıması olarak yoksulluğun azaltılması, teknoloji ve yenilik, uzay, bilgi iletişimi, yatırım, gümrük denetimi, finans, dijital ekonomi, ticaret kolaylaştırma, televizyon yapımı, medya gibi alanlarda toplamda 15 iş birliği belgesine törenle imza atılmıştır. Çin son 14 yıldır (2023 yılı itibari ile) kesintisiz şekilde Brezilya'nın en büyük ticaret partneri olmayı başarmıştır. Brezilya, Çin'e yönelik ticaret hacminin 100 milyar doları aşan ilk Latin Amerika ülkesi olmuştur. Ayrıca 2023'ün başlarında, Çin ve Brezilya, Brezilya'da Yuan'ın (Çin para birimi) takas düzenlemesi kurulması konusunda bir iş birliği anlaşması imzalamıştır (Xinhua, 2023).

Çin'in barışçıl kalkınma olarak formüle ettiği modelin dayanağı güvenilir hammadde ve ihracat pazarlarının varlığı olarak ele alınmaktadır. Bu bakımdan LAC ile ilişkiler daha değerli hale gelmektedir. Çin'in altyapı, inşaat, demir-çelik, enerji gibi sektörlere sağladığı finansal destekler (Kaplan, 2016: 644-645) söz konusu pazarı kurma hedefine hizmet eder. BRI Xi Jinping Düşüncesi ile birlikte 2018 anayasa değişikliği çalışmasında Çin anayasasına eklenmiştir. BRI ilk ilan

edildiğinde doğrudan LAC hedefe konmasa da zamanla BRI'deki yöntemler kullanılarak farklı isimlerle de olsa LAC bölgesi dâhil edilmiştir (Brown, 2018: 90-93). Xi'nin hem BRI kapsamında hem de genel olarak sürekli dünyanın adil olmadığını ve bir şeyler yapılması gerektiği vurgusu hiç kuşkusuz LAC ülkelerinde de değer görmektedir. BRI özünde barışçıl yükseliş ve harmonik dünya söylem veya politikalarına (张, 2012: 126) bağlanabilir. Kapsamı ve içeriği Xi iktidarı boyunca gelişen BRI bir ölçüde Çin'in ekonomik ve ticari olarak büyük güç olması için rasyonel bir proje olarak görülmektedir (Dian & Menegazzi, 2018: 67-73). 2017'de BRI için kapsam bütün dünya olarak revize edilmiş ve 2018 verileri ile 900'den fazla proje hayata geçirilmiştir (Economy, 2018: 14, 190-196). Böylece Çin-LAC ilişkilerine katkı sağladığı gerçeğini dikkate alarak BRI, Çin'in küresel ekonomi ve ticaretteki paylarını arttıracak bir girişim olarak görülebilir.

2013 yılında Xi, Trinidad ve Tobago, Kosta Rika ve Meksika'ya yaptığı ziyaretler öncesinde üç ülkenin ortak medya röportajına katılarak, yüzyıllar önce Çin ve Latin Amerika arasında ticaret elçileri tarafından "Deniz İpek Yolu"nun açıldığını ve Doğu ile Batı yarımküre arasında önemli bir ticaret yolunun oluştuğunu belirtmiştir. 2017 yılında Xi "Bir Kuşak, Bir Yol Uluslararası İşbirliği Zirvesi'ne" katılmak üzere gelen Arjantin Cumhurbaşkanı Macri ile görüşmesinde "Latin Amerika'nın 21. yüzyıl Deniz İpek Yolu'nun doğal bir uzantısı olduğunu" vurgulamıştır. 2018 yılında, Çin-Latin Amerika ve Karayipler Topluluğu'nun ikinci bakanlar düzeyi toplantısı Şili'nin başkenti Santiago'da gerçekleştirilmiştir. Toplantıda kabul edilen "Bir Kuşak, Bir Yol Özel Bildirisi"nde, Çin'in LAC ülkelerini "BRI uluslararası işbirliğinin" ayrılmaz bir parçası olarak gördüğü ve bu girişime gönüllü olarak katılmaya davet ettiği özellikle belirtilmiştir (FMPRC, 2023).

2000'li yıllarda ticaret hacmindeki sıçrama Çin-LAC ilişkilerinin ticari-ekonomik yönünü ortaya koymaktadır. Bu bakımdan, 2001 yılındaki 14,6 milyar dolarlık ticaret hacmi 2021 yılında 451,6 milyar dolara yükselmiştir. Bu miktar, Latin Amerika ile Avrupa Birliği arasındaki ticaret hacmini aşmıştır ve Çin, Latin Amerika'nın ABD'den sonra ikinci büyük ticaret ortağı olmuştur. Finansal açıdan, Çin ve Latin Amerika arasındaki etkileşim de giderek artmaktadır. 2005 yılından bu yana, Çin Ulusal Kalkınma Bankası ve Çin İthalat ve İhracat Bankası LAC ülkelerine 141 milyar dolardan fazla kredi taahhüdü sağlamıştır. Bu miktar Dünya Bankası, Inter-American Development Bank ve Latin Amerika Kalkınma Bankası'nın sağladığı kredi miktarını aşmaktadır. Özellikle Arjantin, Brezilya, Ekvador ve Venezuela gibi ülkeler Çin kredilerinden önemli ölçüde faydalanmaktadır ve bu ülkeler toplam kredi taahhüdünün neredeyse %93'ünü almaktadır. Bu kredilerin çoğu enerji (%69) ve altyapı (%19) projelerinde kullanılmaktadır. Diğer uluslararası finans kuruluşlarından farklı olarak, Pekin yönetimi kredilerine yönetim ve proje uygunluk standartları gibi ek gereklilikler koymamakta, sadece kredinin teminat mekanizmasını içermesini talep etmektedir (晖, 2023).

"Çin'in Latin Amerika ve Karayip Bölgesi'nde Altyapı Projeleri Raporu"na göre, 2021 yılı itibarıyla Çin şirketleri bu bölgede 192 altyapı projesi gerçekleştirmiş ve toplamda yaklaşık 98 milyar dolarlık bir yatırım yapmıştır. Bu projeler yerel ekonomilere 673 binden fazla istihdam sağlamıştır. Enerji projelerinden telekomünikasyon, ulaşım ve sağlık alanlarına kadar LAC ve Çin arasındaki BRI işbirliği giderek daha fazla alanda genişlemektedir. Ayrıca, Yuan takasının Latin Amerika ve Çin arasındaki yeni eğilimlerin de (郑 & 拜, 2023) sürdürülebilir işbirliğine katkı sağlayacağı dile getirilmektedir.

Çin-LAC İlişkilerinin Stratejik Boyutu

Çin-LAC ilişkilerinin önceki başlıkta ele alınan ticari ve ekonomik boyutları da stratejik niteliklere haizdir. Bu başlık altında daha çok Çin'in siyasi hedefleri ve dünya düzeninin işleyişine ilişkin olarak LAC ile ilişkileri ele alınmaktadır. Tek Çin politikası bu bağlamda ele alınabilecek ilk konu olarak görülmelidir. *Tek Çin Politikası* veya *Tek Çin Prensibi* Çin adını kimin kullanabileceğinden başlayıp Tayvan'ın statüsü, ABD ile ilişkiler veya içeride azınlıklara veya özerk bölgelere ilişkin geliştirilen yaklaşımlara kadar geniş bir içeriğe sahiptir. Söz konusu ilke, Çin için temel güvenlik ve ülkesel bütünlüğü anlattığı için bir beka meselesi olarak ele alınmaktadır (Friedman, 2008: 147-157). LAC bölgesi, Tayvan'ın pozisyonunun hâlâ canlı olduğu bir bölge olarak hem Çin'in hem de Tayvan'ın kendilerinin tezleri için alan arayışı ve rekabetinin (Alexander, 2014: 1-5) sürdürüldüğü bir yerdir. LAC üzerinde bir Amerikan üstünlüğü olduğu kabul edilmektedir. Amerikan etkisi ile LAC ülkeleri özellikle de Soğuk Savaş döneminde Tayvan'ı bütün Çin halkının yasal ve meşru temsilcisi olarak tanımaktaydı. Dolayısı ile Çin'in LAC politikası öncelikle diplomatik açıdan "Tek Çin" olarak ÇHC'nin tanınmasını sağlamak ve ilerde Tayvan ile yeniden birleşme sırasında yandaş toplamak hedefi ile hareket etmektedir. Özellikle de Xi döneminde Çin-LAC ilişkilerinde Çin tezlerinin kabul edilmesi, Tek Çin prensibinin kabulü gibi konular ekonomik ve ticari konularda da öne çıkarılarak (Choo, 2009: 74-77) bir bakıma Çin'in açık ve/veya gizli şartları olarak görülebilir.

Çin'in dünyayla entegrasyon politikasında belli bir aşamaya gelmeden önce özellikle de Soğuk Savaş döneminde LAC ile ilişkileri, halklar arası ilişkiler veya özel sektör vasıtasıyla ve dolaylı yollardan ticari ilişkiler düzeyinde kalmıştır. Bu durumun temel sebebi Çin'e yönelik Amerikan ambargosu ve LAC üzerindeki Amerikan hegemonyası olarak görülebilir. Çin'in anti-hegemonyacılık, güç politikası karşıtlığı, self-determinasyon ve beş prensip konusunda LAC ile dayanışma çabası ile ilişkilerin tesisi kolaylaşmaktadır. Çin'in sorunlarından biri olan ideolojik taassup sorunu bölge ile diplomatik ilişkiler kuruldukça azalmış ve 1989 Tiananmen vakası sonrası devrimci retorikler yerini kazan-kazan ve karşılıklı fayda ve kazanca bırakmaya başlamıştır. Böylece LAC bölgesi aynı zamanda Çin için zarar gören imajını düzeltmek adına da önemli bir alan haline gelmiştir (Wise & Ching, 2018: 556). Başlangıçta ideolojik yönü güçlü olan Üçüncü Dünya Politikası da aynı minvalde gelişim göstermiştir. Çin, LAC'ta yerel komünist gerillaların desteklenmesine son vererek sadece Küresel Güney değil aynı zamanda Küresel

Kuzey ile de ilişkileri geliştirmeye çalışmaktadır. LAC ülkeleri için ise, Çin'in yaklaşımı ve bölgeye olan ilgisi ve geliştirdiği etkinliği, Amerikan üstünlüğünü dengeleme olanağı sunduğu (Li, 2007: 836) için pozitif olarak algılanmakta ve BM gibi yapılarda da bu olanak kullanılmaktadır.

Son dönemlerde LAC üzerinde Amerikan ağırlığının azalmaya başladığı ve Çin etkisinin yükselişte olduğu, bölge üzerindeki Çin-Amerikan rekabetinde Çin'in nispi pozisyonunun geliştiği üzerinde önemli veriler işlenmektedir (Hakim, 2011: 63; Li, 2007). ABD'nin 1823 İzolasyonizm'ini ilan ettiği Monroe Doktrini ile başlayan bir hakimiyeti olduğunu ve Çin'in ise tabiri caizse 2000'li yıllarda bölgede varlık göstermeye başladığını, hatta Xi dönemi ile kapsamlı ilişki geliştirilmeye çalışıldığı göz önüne alındığında mevcut durum ve olası gelecek daha kolay analiz edilebilir.

Söz konusu rekabette Çin'in çok-taraflılık ilkesini (Garcia vd, 2011: 427) merkeze alması ve Xi'nin LAC ülkelerine yaptığı ziyaretler ile avantajlar elde ettiği kabul edilmektedir (Levy & Rose, 2019: 898-921). Sadece ABD ile değil aynı zamanda Japonya ve AB ile de rekabet olduğuna dair çalışmalar vardır. Çin'in bu rekabetlerdeki pozisyonu için dünyanın ekonomik merkezinin değişimi, Kuzey-Güney ve Güney-Güney'in küresel ticarete aldığı pay ve ticari eksenlerin merkezinde olduğu vurgulanmaktadır. Çin'in LAC'ta ihtiyaç duyulan yüksek teknoloji alanında da etkin ve belirleyici olmaya başladığı, Çin'in pozisyonunun nicelik ve nitelik olarak da geliştiği vurgulanmaktadır (Narins, 2018: 219-229). Üstelik Çin'in avantajlarından belki de en önemlisi harmoni politikası ile vurgulanan farklı sosyal-siyasal düzenlere saygı ilkesi gereği LAC ülkelerinin siyasi rejimlerinin tipleri ile ilgilenmiyor olmasıdır. Çin, Brezilya başta olmak üzere LAC ülkelerinin önemli bir kısmında bu yaklaşımının da katkısı ile en büyük ticaret partneri haline gelmiştir (Santibañes, 2009: 17-18). ABD'nin müdahaleci tavrı, bu bakımdan, Çin için avantaj olarak kullanılmaktadır. Çin'in yaklaşımı ise, Batılı yazarlarca otoriter rejimlerin desteklenmesi olarak eleştiri olsa da "iş yapmayı" kolaylaştırmaktadır.

Stratejik ilişkilerin bir başka önemli ayağı ise halklar arası veya medeniyetler arası ilişkilerin geliştirilmesi olmuştur. Bu bağlamda, öğrenci değişimi gibi nispeten kolay başlıklardan daha karmaşık alanlara kadar işbirliği arayışı göze çarpmaktadır. 2018 yılında Latin Amerika'dan Çin'e gelen öğrenci sayısı 10.241'e ulaşarak 2002 yılına göre 18 kat artmıştır. Çincenin yaygınlaştırılmasında önemli başarılar elde edilmiştir. 2020 itibarıyla, Latin Amerika'da 43 Konfüçyüs Enstitüsü ve 12 Konfüçyüs Sınıfı bulunmaktadır. Latin Amerika insan kaynakları eğitim programları da önemli sonuçlar elde etmiştir. 2012'den sonra her yıl düzenlenen "Latin Amerika Ülkeleri Kamu Görevlileri ve Kamu Yönetimi Eğitimi Programı", Latin Amerika kamu görevlilerinin Çin'in ulusal koşullarını ve kamu yönetim sistemini anlamalarına yardımcı olmuştur. 2015 yılından itibaren, "Geleceğin Köprüsü" projesi, her yıl 1000 Latin Amerikalı genç liderin Çin'e gelerek eğitim ve öğretim programlarına katılmalarını sağlayarak, Çin'in ulusal koşullarını ve

kültürünü anlamalarına yardımcı olmaktadır. Çin'e gelip, çalışan veya çeşitli iletişim ve eğitim programlarına katılan Latin Amerikalılar, Çin hakkında seminerler, forumlar veya kültürel etkinlikler düzenleyen sivil toplum grupları oluşturarak, Çin-LAC kültürel değişiminin önemli bir gücü haline gelmiştir. 2021 itibari ile Çin-Latin Amerika Think Tank Forumu beş kez düzenlenmiş ve Çin-LAC arasındaki düşünce kuruluşları arasındaki iletişimi ve iş birliğini teşvik etmiştir. 2017 yılında Pekin'de kurulan "Çin-Latin Amerika Haberleşme Merkezi", Latin Amerika gazetecilerini Çin'i bizzat deneyimlemeye ve Çin'i anlatmaya davet ederek iyi bir iletişim etkisi yaratmıştır. Bunun yanı sıra Kültür ve Turizm Bakanlığı 2016 yılında "Çin-Latin Amerika Düşünce ve Kültür Klasiklerinin Karşılıklı Çeviri Projesi"ni başlatmış ve Çin-Latin Amerika arasındaki edebiyat, sinema, akademik alanlarda klasik eserlerin çevirilerinin yayınlanmasına mali destek sağlamıştır (晓, 2021).

SONUÇ VE GENEL DEĞERLENDİRME

Sonuç bağlamında Çin-LAC ilişkilerini Zhang Fan'ın (凡, 2019) Çin-LAC ilişkilerini ele aldığı altı değişken veya konu üzerinden kısaca değerlendirmek mümkündür. Öncelikle ona göre pragmatik iş birliği, genellikle ekonomik ve ticari iş birliğini ifade eder. Günümüzde bu pragmatik iş birliği, Çin-LAC ilişkilerinin en önemli içeriği olarak kabul edilir. Çeşitli söylem ve rakamlarla formüle edilen bu işbirliği BRI kapsamına da giren konular ile finanstan altyapı yatırımlarına kadar iş birliği alanlarını kapsamaktadır. İkinci sırada siyaset, egemenlik ve bağımsızlıkla doğrudan ilgili konular gelmektedir. Burada özellikle yukarıda da ele alınan Tek Çin politikası ile ilişkilendirilen Tayvan sorunu öne çıkmaktadır. Aslında bu mesele, LAC ülkeleri açısından belli oranda çek defteri diplomasisi ya da para diplomasisi şeklinde ifade edilen daha fazla fayda elde etmek için ABD, Çin ve Tayvan'ı birbirlerine karşı kullanmaya çalışmak olarak da görülebilir.

Üçüncüsü Jeopolitik konuları kapsayan ancak özünde kısaca "ABD faktörü" denebilecek konudur. Çin-LAC ilişkilerinin gelişim sürecinde her iki taraf da bu faktörün etkisi ve kısıtlaması altında kalmaktadır. Çin, ABD ve LAC arasında bir şekilde karmaşık bir etkileşim ilişkisi oluşturulmuştur. Bu durumda, Çin-LAC ilişkileri, tamamen Çin-ABD ve ABD-Latin Amerika ilişkilerine bağımlı olmaktan çok diğer iki ilişki dengesini etkileyebilen bir faktör haline gelmiştir. Bu özellikle LAC ülkelerinin "Çin faktörü" gerçeğini algılama ve dış politika karar alma süreçlerine yansımada görülmektedir. Dördüncüsü çok taraflı platformlar ve küresel yönetim konusudur. Çin ve bazı LAC ülkeleri arasındaki ilişkiler, her iki tarafın da birbirlerinin tarihlerine, kalkınma düzeylerine ve uluslararası sistemdeki benzer statülerine olan farkındalıkları nedeniyle, diplomatik ilişkilerin başlangıcından itibaren uluslararası platformlarda birbirlerini desteklemekte ve birbirlerinden yararlanma şeklinde cereyan etmektedir. İkili ilişkilerin gelişimi sürecinde, Çin ve LAC tarafları sadece ikili ilişkilere odaklanmakla kalmayıp aynı zamanda kendi çıkarlarına ilişkin alanlarda küresel ve bölgesel yönetişime dikkat etmiştir. Özellikle 21. yüzyılda BM ve özel kuruluşlarının reformu, uluslararası

ticaret ve finans yönetimi sistemi, iklim değişikliği müzakereleri gibi konular üzerinde iş birliği arayışları gözlenmektedir.

Beşincisi, kalkınma deneyimleri ve modelleri konusudur. LAC'ın kalkınma süreci sadece Çin ile kalmayıp küresel düzeyde dikkat çeken bir konudur. Aynı şekilde, Çin'in son birkaç on yılda gösterdiği gelişim ve karşılaştığı sorunları da LAC tarafından ilgiyle takip edilen konular arasındadır. İki taraf arasındaki ekonomik ve ticari işbirliği, "maddi" karşılıklı bağımlılık durumunu oluşturmaktadır. Bu, sadece iki tarafın ekonomik ve sosyal gelişimi ve kalkınmasıyla sınırlı olmayan, aynı zamanda kendi ülkelerinin sosyal yönetimi ve siyasi süreçlerine de etkisi olan küresel kalkınmayı da her yönüyle etkileyebilecek bir durum olarak görülebilir. Altıncı olarak ise medeniyetler arası diyalog ve karşılıklı etkileşim öne çıkarılmaktadır. Çin ile LAC arasındaki siyasi ve ekonomik ilişkiler, aslında Çin ve Latin Amerika medeniyetleri arasındaki diyalogun bir parçasıdır. Aynı zamanda medeniyetler arası iletişimi ve karşılıklı etkileşimi başlatmanın kritik bir unsuru olarak görülmektedir. Bir bakıma, Çin-LAC ilişkilerinin, coğrafi ve psikolojik olarak birbirinden uzak kıtalar arasındaki insanî ve fiziksel engelleri aşarak, medeniyetlerin maddi, kurumsal ve kültürel düzeylerde sürekli temas ve etkileşim içinde olmasını sağladığı imajı işlenmektedir.

Sonuç olarak Çin-LAC ilişkilerinin en gelişmiş aşamasına Xi döneminde erişmiş olduğu söylenebilir. Yukarıda bahsi geçtiği üzere Xi dönemi Çin-LAC ilişkilerine *kapsamlı aşama* denmektedir. Sonuç bağlamında ele alınan altı değişken dışında da Çin'in önemli pozisyonlar elde ettiği söylenebilir. Çin'in ekonomik olarak büyümeye ve güçlenmeye devam edebilmesi için dünyaya ürünlerini satmaya devam edebilmesi gerekir. Bu hedef sadece dış politika değil aynı zamanda Çin'in kendi politik istikrarı için de elzem bir konudur. Bu bakımdan Çin'in LAC politikaları LAC bölgesini zenginleştirip ihtiyaç duyduğu hammadde ve üretilmiş malları/hizmetleri için istikrarlı bir pazar inşa etme stratejini yansıtmaktadır. Çin'in başarısının sadece stratejinin ve politikalarının kalitesi ve yerindeliğine değil aynı zamanda ABD ile ilişkilerinin geleceğine de bağlı olduğu söylenebilir.

Extended Abstract

In this study, China's LAC policy during the Xi Jinping period is evaluated. As a general approach the study, instead of discussing China's relationship with the countries in the region one by one, is focused on China's general approach and priorities. It is accepted that the Chinese Communist Party (CCP) has a decisive role in foreign policy-making and establishments in China. In this respect, collective leadership (in CCP) is also considered an understanding that refers to the few important people who lead the CCP and the country. Therefore, issues such as factions within the CCP were ignored and analyses were made on leadership. The course of Sino-LAC relations, despite not having strong historical ties, can be described as a leap forward in the 1990s, especially in the 2000s. The development of a holistic and comprehensive approach to LAC took place during the Xi period. Programs and rhetoric frequently used in Chinese foreign policy have also been

adapted to relations with the LAC. Whether it's the harmonious world policy or the Belt and Road Initiative (BRI), all of them quickly settled at the center of Sino-LAC relations. The relevant part of this study is handled in two dimensions in terms of strategic scope and commercial-economic scope. An interconnection is established between China's activity and the rise in the LAC region and China-US relations. The nature of both relationships can affect each other deeply.

The Xi era began in 2012 with the fifth leadership change in China and has continued for unlimited terms after amendments to the constitution in 2018. In China, changing leadership does not mean an automatic change in Chinese foreign policy (CFP). Because of CCP, the CFP is two-dimensional mostly regardless of periods and leaders. These two dimensions appear as social and strategy. The social dimension indicates that China's foreign relations are directly affected by the internal social, economic, and political structure/changes. The strategic dimension describes China's national security interests, which are also associated with the regional and global balance of power.

This study focuses on China's policy toward LAC. However, every country in the LAC region is not in the same category for CFP. Today, it can be said that China-Brazil relations, in a way, form the heart of Sino-LAC relations. Brazil and some other countries are accepted as engines of China's policy toward LAC. China's rhetoric or policy, "peaceful development", depends on the existence of reliable raw materials and export markets. In this regard, relations with LAC become more valuable. The financial support that China provides to sectors such as infrastructure, construction, iron and steel, and energy serves the goal of establishing those markets in LAC. The jump in trade volume in the 2000s reveals the commercial-economic aspect of Sino-LAC relations. Recently, important data have been processed that the American weight over the LAC has started to decrease, the Chinese influence is on the rise, and China's relative position in the Sino-American competition in the region has improved. It is accepted that China has gained advantages in this competition by focusing on the principle of multilateralism and by Xi's visits to LAC countries.

As a result, it can be said that Sino-LAC relations have reached their most developed stage during the Xi period. Sino-LAC relations in the Xi period are called the comprehensive phase. Apart from the six variables discussed in the Conclusion chapter of this study, it can be said that China has achieved important positions. For China to continue to develop and become stronger economically, it must be able to continue to export to the greater markets. This goal is essential not only for foreign policy but also for China's political stability. In this respect, China's LAC policies reflect its strategy to enrich the LAC region and build a stable market for the raw materials and manufactured goods/services it needs. It can be said that China's success depends not only on the quality and appropriateness of its strategy and policies but also on the future of its relations with the USA.

Yazar Katkı Oranı ve Çıkar Çatışması Beyanı: Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır ve herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

Alexander, C. R. (2014). *China and Taiwan in Central America: Engaging Foreign Publics in Diplomacy*. New York: Palgrave Macmillan.

Benedikter, R. (2014). "China: The Road Ahead", Roland Benedikter, Verena Nowotny (ed.), *China's Road Ahead: Problems, Questions, Perspectives*, New York: Springer, 2014.

Benedikter, R. & Nowotny V. (2014). "The 2012–2013 Generational Power Transfer and Its Perspectives: The Rule of Law or Democracy?", Roland Benedikter ve Verena Nowotny (ed.). *China's Road Ahead: Problems, Questions, Perspectives*, New York: Springer.

Bräutigam, D. (2003). Close Encounters: Chinese Business Networks As Industrial Catalysts in Sub-Saharan Africa. *African Affairs*, 102.

Brown, K. (2018). *The World According To Xi: Everything You Need to Know About the New China*. London: I.B.Tauris & Co. Ltd.

Brown, R. G. (1976). Chinese Politics and American Policy: A New Look at the Triangle, *Foreign Policy*, 23.

Cheng, J. Y. (2017). *Multilateral Approach in China's Foreign Policy*. Singapore: World Scientific Publishing Co. Pte. Ltd.

Cheng, J. Y.S (2006). Latin America in China's Contemporary Foreign Policy. *Journal of Contemporary Asia*, 36 (4).

Chong, T. T & Li, X. (2019). Understanding China-US Trade War: Causes, Economic Impact, and the Worst-Case Scenario. *The Chinese University of Hong Kong Working Paper*, 71.

Choo, J. (2009). China's Relations with Latin America: Issues, Policy, Strategies, and Implications. *Journal of International and Area Studies*, 16 (2).

Chou, I. (1955). Communist China's Foreign Policy. *The American Scholar*, 24 (2).

Christensen, S. F. & Becard, D. S. R. (2016). China-Latin America Relations: Main Themes, Main Problems. *JCIR*, Special Issue.

Deng, Y. (1998). The Chinese Conception of National Interests in International Relations. *The China Quarterly*, 154.

Dian, M. & Menegazzi, S. (2018). *New Regional Initiatives in China's Foreign Policy: The Incoming Pluralism of Global Governance*. Palgrave Macmillan.

- Dittmer, L. (2007). Assessing American Asia Policy. *Asian Survey*, 47 (4).
- Eder, T. S. (2014). *China-Russia Relations in Central Asia: Energy Policy, Beijing's New Assertiveness and 21st Century Geopolitics*. Wien: Springer.
- Economy, E. (2018), *The Third Revolution: Xi Jinping and the New Chinese State*. New York: Oxford University Press.
- Ellis, R. E. (2014). Latin America's Foreign Policy as the Region Engages China. *Security and Defense Studies Review*, 15.
- Feng, Y., Gao, Z. & Jiang W. (2018). What Attracts China's Contracts to Latin America and the Caribbean? An Empirical Study of the Determinants of Chinese Contracts. *Economic and Political Studies*, 6 (1).
- Fernandes, S. (2006). Trade Treaties and US Hegemony in the Americas. *Economic and Political Weekly*, 41 (20).
- FMPRC (2023). https://www.fmprc.gov.cn/web/ziliao_674904/1179_674909/201802/t20180202_9868930.shtml.
- Friedman, E. (2008). An End to Europe's "One China" Policy?, Peter C. Y. Chow (ed.), *The "One China" Dilemma*. New York: Palgrave Macmillan.
- Garcia B.C., Chen, M. & Goodman, D.S.G. (2011) Beyond asymmetry: cooperation, conflict and globalisation in Mexico-China relations. *The Pacific Review*, 24 (4), 421-438.
- Hakim, P. (2011). The United States and Latin America: The Neighbourhood has Changed. *The International Spectator*, 46 (4).
- Hao, Y. & Hou, Y. (2009). Chinese Foreign Policy Making: A Comparative Perspective, *Public Administration Review*, 69.
- Harris, R. L. & Arias A. A. (2016). China's South-South Cooperation with Latin America and the Caribbean. *Journal of Developing Societies*, 32 (4).
- Holslag, J. (2008). Commerce and Prudence: Revising China's Evolving Africa Policy. *International Relations of the Asia-Pacific*, 8.
- Kaplan, S. B. (2016). Banking Unconditionally: the Political Economy of Chinese Finance in Latin America, *Review of International Political Economy*, 23 (4).
- Kapustina L., Lipková L., Silin Y. & Drevalov A. (2020). US-China Trade War: Causes and Outcomes", *SHS Web of Conferences*, 73.
- Levy, K. & Rose C. (2019). Are China and Japan Rivals in Latin America? A Rivalry Perception Analysis. *The Pacific Review*, 32 (5).

Li, H. (2007). China's growing interest in Latin America and its implications. *Journal of Strategic Studies*, 30 (4-5).

Liqun, Z. (2010). *China's Foreign Policy Debates*. Chaillot Papers.

Liu, A. P. L. (2009). Rebirth and Secularization of the Central Party School in China, *The China Journal*, 62.

Maele, D. L. V. (2017). Xi Jinping and The Sino – Latin American Relations in The 21st Century: Facing The Beginning of A New Phase?, *JCIR*, 5 (1).

Mann, M. (2013). The End of Capitalism?. *Análise Social*, 48 (209).

Men, H. & Tsang, S. (2016). Genesis of a Pivotal Decade, Steve Tsang ve Honghua Men (ed.), *China in the Xi Jinping Era*. Palgrave Macmillan.

Narins, T. P. (2018). Chinese Trade in Latin America Compared to the European Union and the United States: The Case of Technology-Intensive Exports, *The Professional Geographer*, 70 (2)

O'Leary, G. (1979). Chinese Foreign Policy under Attack: Has China Abandoned Revolution?. *The Australian Journal of Chinese Affairs*, (1).

Pieke F. N. (2009). *The Good Communist: Elite Training and State Building in Today's China*. Cambridge: Cambridge University Press.

Saich, T. (2004). *Governance and politics of China*. New York: Palgrave Macmillan.

Sally, R. (2006). China's Trade Policies in Wider Asian Perspective, Yang Yao, Linda Yueh (ed.), *Globalisation and Economic Growth in China*. Singapore: World Scientific Publishing.

Sanchez, P. M. (2002). The End of Hegemony? Panama and the United States, *International Journal on World Peace*, 19 (3).

Santibañes, F. (2009). An End to U.S. Hegemony? The Strategic Implications of China's Growing Presence in Latin America. *Comparative Strategy*, 28 (1).

Sung, Y. (2005). *The Emergence of Greater China: The Economic Integration of Mainland China, Taiwan and Hong Kong*. New York: Palgrave Macmillan.

Vadell, J. A (2019). China in Latin America: South-South Cooperation with Chinese Characteristics. *Latin American Perspectives*, 46 (2).

Wang, H. (2000). Multilateralism in Chinese Foreign Policy: The Limits of Socialization. *Asian Survey*, 40 (3).

Wise, C. & Ching, V. C. (2018). Conceptualizing China–Latin America Relations in the Twenty-first Century: the Boom, the Bust, and the Aftermath. *The Pacific Review*, 31 (5).

Yu, G. T (1977). China and the Third World, *Asian Survey*, 17 (11).

Zhang, K. & Xie, X. (2019). “Call me Comrade not Mister”: Vicente Rovetta and the Spread of Maoism in Latin America’s Global Sixties, *The Sixties*, 12 (2).

中华人民共和国外交部 (2023). 毛泽东主席关于三个世界的理论和一条线战略, https://www.fmprc.gov.cn/web/ziliao_674904/wjs_674919/2159_674923/t8972.shtml

夏 焯 (2023). 习近平对和平外交政策的新发展. *改革开放刊*. <https://www.ixueshu.com/document/814a23b6b51168d4bb36ceacffc1dc9a318947a18e7f9386.html>

崔 守军 (2023). 中国和拉美关系转型的特征, 动因与挑战. *中国人民大学学报*. http://www.cssn.cn/gjgxx/gj_lmjj/201910/t20191031_5024195.shtml

左 晓园 (2023). 加强中拉文化外交 塑造中拉命运共同体. *中国社会科学网* http://cn.chinadiplomacy.org.cn/2021-05/19/content_77508989.shtml.)

常 晖 (2023). 面对中拉经贸合作, 欧盟为何忧心忡忡, 东方财经杂志官方澎湃号. https://m.thepaper.cn/newsDetail_forward_22731555.

张 凡 (2019). 中拉关系的问题领域及其阶段性特征——再议中国在拉美的软实力构建. *拉丁美洲研究*. 第 3 期.

张 可 (2012). 和谐世界理论研究. *经济视角刊*. 第四期, 第 125-126 页. <https://www.ixueshu.com/document/2824c82399116b7642d0b24f1b0ca67c318947a18e7f9386.html>

张 峰 (2012). 中国列外轮刍议. *世界经济与政治*. 第三期、87 页 <https://www.ixueshu.com/document/3750cf6b88dc8b121d69c2936d67752c318947a18e7f9386.html>

沙 丁 & 杨 典求 (1983). 中国与拉丁美洲关系的历史演变. *历史教学*, 第七期, 第三十页. <https://www.ixueshu.com/document/cf576742b2e4e935c95988ac1ddb4671318947a18e7f9386.html>

海 尔 (2023). 一带一路的真实含义. *小康杂志*. 三百零五期, <https://www.ixueshu.com/download/99b122264be0bceef1ead50ead989a0c318947a18e7f9386.html>.

王 毅 (2013). 中国外交最鲜明特点是主动进取 . <http://news.takungpao.com/2014lh/article/2014-03/2334615.html>.

苏 格 (2017). 中国外交的伟大历史进程. *国际问题研究*. 第五期, (Su Ge, “Çin Diplomasisinin Tarihsel Gelişimi”), http://www.ciis.org.cn/gyzz/2017-09/28/content_40031950.htm.

谌 园庭 (2019). 中拉关系 70 年回顾与前瞻:从无足轻重到不可或缺. *拉丁美洲研究* 第 41 卷, 第 6 期.

赵 重阳 & 谌 园庭 (2017). 进入“构建发展”阶段的中拉关系. *拉丁美洲研究*. 第 5 期.

辛 尚 (2023). “和平共处的五项原则诞生末”. *时事报告大学生版*. 第一百零八页 <https://www.ixueshu.com/document/1a0a1ff99ddccf84eb1faaf1c1b968c5318947a18e7f9386.html>.

阎 博 (2008). *新世纪中国和拉丁美洲关系演进中的美国因素探析*. 暨南大学硕士学位论文, 第六页.

郑 亚丽 & 拜 喆喆 (2023). 洪都拉斯总统将访华 拉美国家为何纷纷“向东看” . https://tianmunews.com/news.html?id=2491381&from_channel=5d8b4d25cf8dfd0001a4143c&top_id=2491383.

Xinhua Haber Ajansı (2023). 15.04.2023, https://www.gov.cn/yaowen/2023-04/15/content_5751706.htm.)

中国政府网 . “一个中国原则”. http://www.gov.cn/test/2005-07/29/content_18293.htm

金 灿荣 & 金 君达 (2018). “改革开放四十年的中国外交”, *太平洋学报*, 第 10 期, 第 1-8 页.